

**BANK TIZIMI RIVOJINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI
(O'ZBEKISTONDAGI TIJORAT BANKLARI MISOLIDA)**

Davlatova Madinabegim Muza'ffar qizi

Buxoro Davlat Texnika Universitet

"Iqtisodiyot va menejement" kafedrası

Xizmat ko'rsatish va raqamlashtirish

Fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston bank tizimining rivojlanish jarayonlari va ularning mamlakat iqtisodiy o'sishiga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda tijorat banklarining kreditlash hajmi, investitsiya faoliyati, innovatsion bank mahsulotlari va raqamli bank xizmatlarining iqtisodiyotdagi o'rni o'rganiladi. Shuningdek, bank sektorining moliyaviy barqarorlik darajasi, kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashdagi roli statistik ma'lumotlar asosida baholanadi. Maqolada iqtisodiy o'sish va bank tizimi rivoji o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniqlanib, samaradorlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

Kalit so'zlar : *Bank tizimi, tijorat banklari, iqtisodiy o'sish, moliyaviy barqarorlik, kreditlash, investitsiya, raqamli bank xizmatlari, kichik biznesni moliyalashtirish, O'zbekiston iqtisodiyoti.*

Bank tizimi har qanday mamlakat iqtisodiy tizimining eng muhim bo'g'inlaridan biri bo'lib, moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, investitsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlash va xo'jalik subyektlari o'rtasidagi hisob-kitoblarni amalga oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston iqtisodiyotida tijorat banklari so'nggi yillarda moliyaviy bozor ishtirokchilari sifatida sezilarli rivojlanish bosqichlarini bosib o'tdi. Raqamli texnologiyalar joriy etilishi, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikning kengayishi hamda

kreditlash mexanizmlarining takomillashuvi bank sektorining mamlakat iqtisodiy o'sishidagi rolini yanada oshirmoqda.

Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlar jarayonida bank tizimi nafaqat moliyaviy xizmatlar ko'rsatish, balki kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish, yangi ish o'rinlari yaratish, innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash kabi vazifalarni ham bajarib kelmoqda. Shu bois bank tizimi rivojlanishining iqtisodiy o'sishga ta'sirini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

1. O'zbekistonda bank tizimi rivojlanishining umumiy ko'rinishi

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy bank tizimi shakllana boshladi va 1991–2000 yillar oralig'ida tijorat banklari asosan davlat ulushiga ega moliya institutlari sifatida faoliyat yuritdi. So'nggi yillarda, ayniqsa 2017 yildan boshlab, bank sektorini isloh qilish bo'yicha qator qaror va farmonlar qabul qilindi. Natijada, 2024 yil yakunlariga ko'ra O'zbekistonda 33 ta tijorat banki faoliyat yuritmoqda, ulardan 12 tasi xususiy sektor kapitallashuvida ishlaydi.

Bank tizimining aktivlari 2017 yilga nisbatan qariyb 3,5 barobar oshgan bo'lib, yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 60 foizdan ortdi. Bu o'sish mamlakat iqtisodiy faolligi va investitsiya muhitining yaxshilanishini ko'rsatadi.

2. Tijorat banklarining iqtisodiy o'sishga ta'siri

Tijorat banklari mamlakat iqtisodiyotida quyidagi yo'nalishlarda bevosita ta'sir ko'rsatadi:

- **Moliyaviy vositachilik** – jamg'armalarni investitsiyaga aylantirish orqali ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini rivojlantirish.
- **Kreditlash faoliyati** – 2024 yilda umumiy kredit portfeli hajmi 500 trln so'mga yetdi, bu 2018 yilga nisbatan 2,8 barobar ko'p.

- **Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash** – kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka berilgan kreditlar umumiy kreditlashning 25 foizini tashkil etdi.

- **Innovatsion rivojlanishga hissa** – raqamli bank xizmatlari, masofaviy to'lov tizimlari va onlayn kreditlash platformalarining joriy etilishi iqtisodiy samaradorlikni oshirdi.

3. Raqamli bank xizmatlarining iqtisodiyotdagi o'rni

Raqamli texnologiyalarning bank sektoriga kirib kelishi xizmatlarning tezkorligi, qulayligi va xavfsizligini oshirdi. 2024 yil yakunlariga ko'ra, mobil banking foydalanuvchilari soni 18 milliondan oshdi, masofaviy to'lovlar hajmi esa 500 trln so'mdan ortiqni tashkil etdi. Bu esa naqd pul aylanmasini kamaytirib, rasmiy iqtisodiyot hajmini kengaytirdi.

4. Bank tizimi rivojidagi muammolar va cheklovlar

Shunga qaramay, bank sektorida bir qator muammolar mavjud:

- Yuqori foiz stavkalari kichik biznes uchun kredit olish imkoniyatlarini cheklaydi.

- Ba'zi hududlarda bank xizmatlari infratuzilmasi yetarli darajada rivojlanmagan.

- Moliyaviy savodxonlik darajasi past bo'lgani sababli aholining bir qismi bank xizmatlaridan samarali foydalana olmaydi.

Yil	Tijorat banklari soni	Umumiy aktivlar (trln so'm)	Kredit portfeli (trln so'm)	Kichik biznesga berilgan kredit ulushi (%)	Raqamli bank foydalanuvchilari (mln kishi)
2018	28	255	178	17	6
2019	29	310	210	18	8
2020	31	375	260	20	11
2021	32	460	320	22	14
2022	33	540	400	24	16
2023	33	670	470	25	17.5
2024	33	890	500	25	18

Grafikda 2018–2024 yillar oralig'ida O'zbekiston bank tizimi rivojiga oid asosiy ko'rsatkichlarni aks ettiradi:

1. Tijorat banklari soni

2018 yildagi 28 ta bankdan 2024 yilda 33 taga ko'tarilgan. So'nggi 4 yil davomida banklar sonining barqarorligi (32–33 oralig'ida) sektorning yetarlicha to'yinish darajasiga yetganini va yangi bank ochilishidan ko'ra mavjudlarining sifatli rivojlanishiga e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi.

2. Umumiy aktivlar

2018 yildagi 255 trln so'mdan 2024 yilda 890 trln so'mga oshgan, ya'ni **3,5 barobar o'sish** kuzatilgan. Bu o'sish bank tizimining moliyaviy resurslari kengayib, investitsiya salohiyati kuchayganidan dalolat beradi.

3. Kredit portfeli

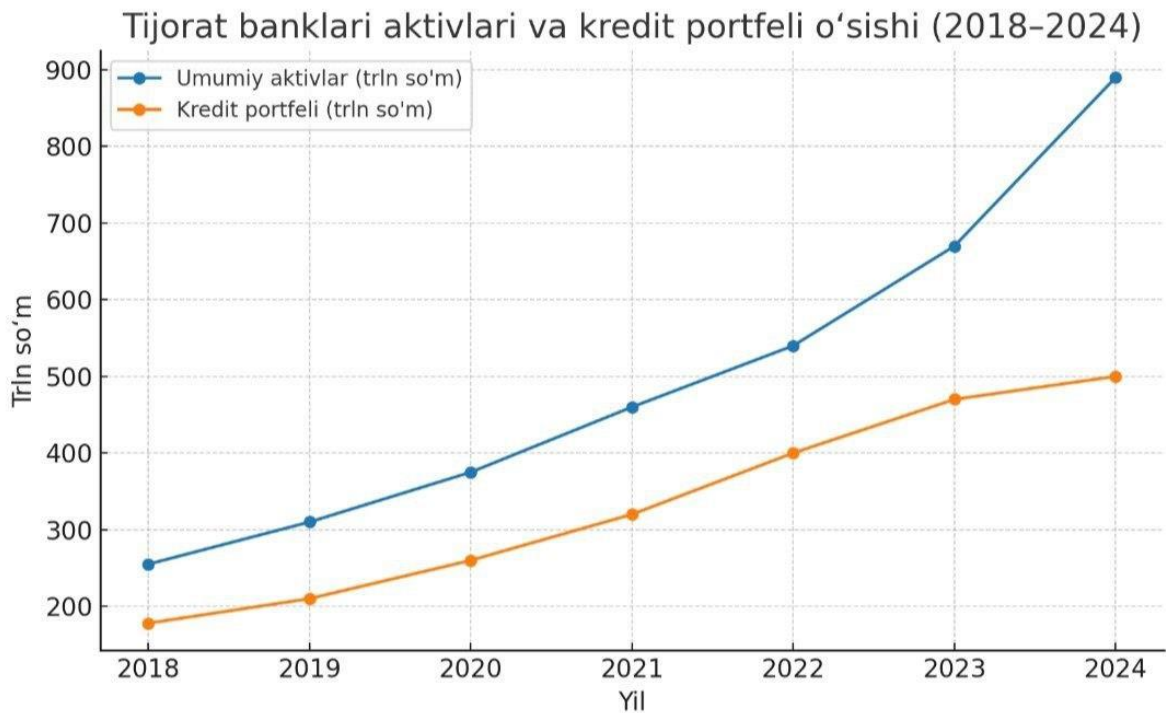
178 trln so'mdan 500 trln so'mga oshib, **2,8 barobar ko'paygan**. Bu ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarga yo'naltirilgan moliyaviy qo'llab-quvvatlash hajmining oshganini bildiradi.

4. Kichik biznesga berilgan kredit ulushi

2018 yildagi 17 % ko'rsatkich 2024 yilda 25 % ga yetgan. Bu kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish davlat iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalish bo'lib qolayotganini tasdiqlaydi.

5. Raqamli bank foydalanuvchilari soni

2018 yildagi 6 mln foydalanuvchidan 2024 yilda 18 mln foydalanuvchiga o'sish — **3 barobar ortish** — bu bank xizmatlarining raqamli transformatsiyasi aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirganini ko'rsatadi.

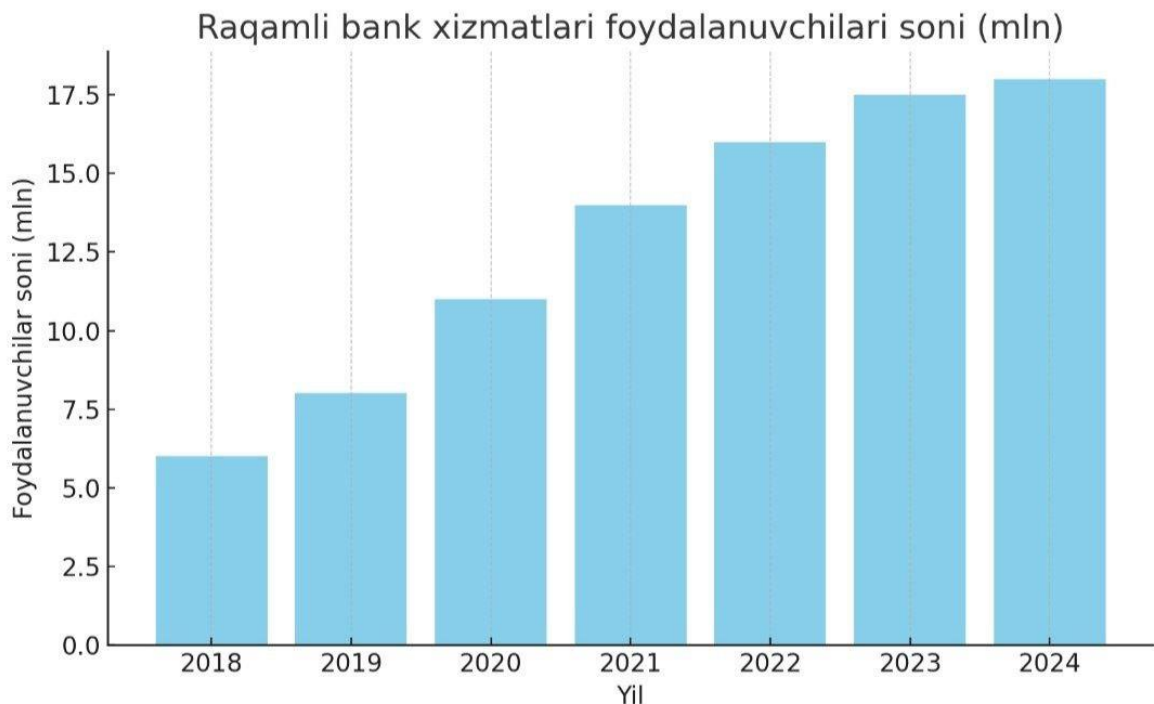

Grafik tahlili: Tijorat banklari aktivlari va kredit portfeli o'sishi (2018–2024)

- **Umumiy aktivlar** 2018 yildagi 255 trln so'mdan 2024 yilda 890 trln so'mga oshib, qariyb **3,5 barobar** o'sdi. Bu o'sish banklarning moliyaviy salohiyati ortib borayotganidan dalolat beradi.

- **Kredit portfeli** ham 178 trln so'mdan 500 trln so'mga ko'tarilib, **2,8 barobar** kengaydi. Bu iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilayotgan mablag'lar hajmining oshganini bildiradi.

- Aktivlar va kredit portfeli o'sish sur'atlari bir-biriga yaqin, lekin aktivlardagi o'sish nisbatan tezroq. Bu banklarning kapital bazasi va boshqa moliyaviy resurslari kreditlashdan tashqari yo'nalishlarda ham oshganini ko'rsatadi.

Grafik tahlili: Raqamli bank xizmatlari foydalanuvchilari soni (2018–2024)

- 2018 yilda **6 mln** foydalanuvchi bo'lgan bo'lsa, 2024 yilga kelib bu ko'rsatkich **18 mln** ga yetdi — ya'ni 3 barobar o'sdi.
- O'sish ayniqsa 2019–2021 yillarda tezlashgan, bu davrda mobil banking va onlayn to'lov tizimlari jadal joriy etildi.
- So'nggi ikki yilda o'sish sur'ati biroz sekinlashgan bo'lsa-da, barqaror o'sish davom etmoqda. Bu raqamli xizmatlar bozorining to'yinish bosqichiga yaqinlashayotganini anglatadi.

Xulosa

O'zbekiston bank tizimining so'nggi yillarda jadal rivojlanishi mamlakat iqtisodiy o'sishining muhim omillaridan biriga aylandi. Umumiy aktivlar va kredit portfelining sezilarli o'sishi moliyaviy resurslar hajmining kengayishiga, investitsiya salohiyatining ortishiga va iqtisodiyotning real sektorini qo'llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirishdagi ulushning oshishi iqtisodiy diversifikatsiya va barqaror ish o'rinlari yaratish jarayonini tezlashtirmoqda.

Raqamli bank xizmatlarining kengayishi moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini oshirib, naqd pul aylanmasini kamaytirish va rasmiy iqtisodiyot hajmini kengaytirishga yordam bermoqda. Biroq, yuqori foiz stavkalari, ayrim hududlarda bank infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi va moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi kabi muammolar mavjud. Ushbu cheklovlarni bartaraf etish kelgusida bank tizimining iqtisodiy o'sishga ta'sirini yanada kuchaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. **“Bank tizimi to'g'risida”** yillik hisobotlari (2018–2024 yillar).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **PQ–3270-sonli qarori** – “Bank tizimini isloh qilish va rivojlantirish strategiyasi” (2017 yil 12 sentyabr).
3. Jahon banki (World Bank) ma'lumotlari – **World Development Indicators**.
4. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) – **Financial Sector Assessment Program** hisobotlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi – **Rasmiy statistik ma'lumotlar bazasi**.
6. OECD. **“Digital Financial Services in Emerging Markets”** – 2023 yilgi tahliliy hisobot.
7. Qodirov, S. (2022). *O'zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.